

Ніно Пацурія

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри господарського права
та господарського процесу
Інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9974-3637>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/T-8391-2019>
nino_2005@ukr.net

УДК 346.52

КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

АНОТАЦІЯ. Перспективні зміни правового регулювання страхових відносин вказують на обов'язковість запровадження у страхових компаніях якісної, структурованої, незалежної та сучасної системи управління ризиками, поява яких обумовлюється як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Така система у світовій практиці отримала назву комплаєнс-контроль.

Отже, відсутність належної та ефективної системи управління ризиками (комплаєнс-контролю) загрожує виникненням внутрішніх проблем у страховика, які здатні завдати йому катастрофічних збитків як суб'єкту господарювання, що може вплинути на виконання ним прийнятих на себе зобов'язань і правил здійснення страхової діяльності.

Чинне страхове законодавство не містить вимог до встановлення системи комплаєнс-контролю у страхових компаніях, на відміну від найкращих міжнародних практик.

Наведене актуалізує потребу визначення сутності, розмежування, співвідношення та формулювання понять комплаєнсу та комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління страхових компаній.

Термін "комплаєнс" є відносно новим для українського ринку фінансових послуг, зокрема небанківського. Дослідження проблематики дало змогу виявити наукові підходи, за якими поняття комплаєнсу ототожнюється із поняттям комплаєнс-контролю.

Комплаєнс-контроль виступає наріжною складовою (елементом) системи комплаєнсу, яка є основою загальної системи корпоративного управління – категорії вищого порядку.

Окремої уваги потребує питання розкриття принципів комплаєнс-контролю у системі корпоративного управління страхових компаній. У цьому випадку йдеться про закріплення принципів як основних ідей, вихідних положень, які визначені в офіційних документах, мають загальну значущість й імперативність. У контексті викладеного варто відзначити, що європейська практика утвердження державної політики у сфері нагляду за страховою діяльністю здійснюється із дотриманням *принципу прозорості (the Principles of Transparency)*.

Прозорість як принцип корпоративного управління у страховій діяльності нині ще не віднайшов свого належного правового унормування та усталеного змістов-

ного розуміння. У разі належного вирішення вказаних питань буде забезпечено створення сприятливих умов для зміцнення сталого розвитку ринків небанківських фінансових послуг, здатних забезпечувати реальний сектор економіки необхідними фінансовими ресурсами, задовольняти потреби споживачів у якісних фінансових послугах, підвищити ефективність використання коштів державного та місцевих бюджетів під час управління ризиками, а також створення нових робочих місць через реалізацію державної політики зваженого регулювання і нагляду через застосування принципу прозорості та стане підґрунтям для формування цілісної, науково-обґрунтованої концепції корпоративного управління в страховій діяльності.

Отже, з метою забезпечення ефективності корпоративного управління страховика існує необхідність запровадження комплаєнс-контролю, який слугуватиме підтвердженням того, що страхова компанія відповідає вимогам норм, стандартам і правилам, які встановлюються законодавством.

Мета статті полягає в аналізі чинного та перспективного законодавства, що регулює питання внутрішнього контролю загалом та у страхових компаніях зокрема, комплаєнс-контролю, обґрунтуванні теоретико-практичних аспектів комплаєнс-контролю і розробці пропозицій з метою удосконалення нормативно-правового забезпечення реалізації комплаєнс-функції в системі корпоративного управління страховика.

Відповідно до поставленої мети у дослідженні вирішені такі завдання: визначено поняття комплаєнсу як системи корпоративного управління страхових компаній; визначено поняття комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління страхових компаній; визначено місце комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління страхових компаній; надано пропозиції щодо удосконалення страхового законодавства України в частині комплаєнс-контролю як елемента системи корпоративного управління страховика.

Проведене дослідження комплаєнс-контролю у системі корпоративного управління страхових компаній дало змогу сформулювати низку науково-практичних висновків.

Ключові слова: корпоративне управління; комплаєнс; комплаєнс-контроль; страхова компанія.

Перспективні зміни правового регулювання страхових відносин вказують на обов'язковість запровадження у страхових компаніях якісної, структурованої, незалежної та сучасної системи управління ризиками, поява яких обумовлюється як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками.

Така система у світовій практиці отримала назву комплаєнс-контроль.

До зовнішніх чинників слід віднести наслідки світової фінансово-економічної кризи, яка, перш за все, торкнулася фінансових установ, серед яких провідне місце посідають страховики. Внутрішні чинники характеризуються пильною увагою законодавця до проблем захисту прав споживачів фінансових послуг, активізацією процесу цифровізації порядку укладення договорів страхування, що прямо впливає на зміст та якість страхових продуктів і необхідність приведення у відповідність внутрішньої системи корпоративного управління страхових компаній у частині комплаєнс-контролю до найкращих світових практик.

Отже, відсутність належної та ефективної системи управління ризиками (комплаєнс-контролю) загрожує виникненням внутрішніх проблем у страховика, які здатні завдати йому катастрофічних збитків як суб'єкту господарювання, що може вплинути на виконання ним прийнятих на себе зобов'язань і правил здійснення страхової діяльності.

Дослідженням проблематики комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління займалися О. Гарагонич, А. Ермошенко, Л. Калініченко, Н. Карачина, П. Коломієць, М. Кочеров, О. Михайленко, О. Морозов, Н. Москаленко, К. Сівкова, Т. Халімон, М. Хуторна, Т. Швидка та ін.

Водночас, попри значну кількість праць, присвячених питанням комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління, у них розглядаються лише окремі аспекти вказаної вище проблематики. Комплексні дослідження комплаєнс-контролю у системі корпоративного управління страхових компаній в Україні нині відсутні. Вказана ситуація утворює лакуну в господарсько-правовій науці, яка має бути подолана задля формування цілісної моделі реформування національного страхового ринку в частині корпоративного управління.

Варто наголосити, що недостатня теоретична розробленість і недосконалість нормативно-правової бази у цій сфері зумовлюють актуальність всебічного наукового аналізу широкого спектра питань, пов'язаних із запровадженням і функціонуванням комплаєнс-контролю у системі корпоративного управління страхових компаній і вдосконаленням вітчизняного законодавства в цій сфері, з метою встановлення довгострокових та стійких фінансово-позитивних результатів діяльності страхових компаній.

Мета дослідження полягає в аналізі чинного та перспективного законодавства, що регулює питання внутрішнього контролю як загалом, так і у страхових компаніях зокрема, комплаєнс-контролю, обґрунтуванні теоретико-практичних аспектів комплаєнс-контролю і розробці пропозицій, з метою удосконалення нормативно-правового забезпечення реалізації комплаєнс-функції в системі корпоративного управління страховика.

Відповідно до поставленої мети у дослідженні мають бути вирішені такі завдання:

- визначити поняття комплаєнсу як системи корпоративного управління страхових компаній;
- визначити поняття комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління страхових компаній;
- визначити місце комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління страхових компаній;
- надати пропозиції щодо модернізації страхового законодавства України в частині комплаєнс-контролю як елемента системи корпоративного управління страхових компаній.

Чинне страхове законодавство не містить вимог до встановлення системи комплаєнс-контролю у страхових компаніях, на відміну від найкращих міжнародних практик.

Аналіз нормативно-правової бази з досліджуваного питання у сфері ринків фінансових послуг дає підстави стверджувати, що обов'язковість запровадження комплаєнс-функції передбачена для банківських установ на підставі рішення Правління Національного банку України "Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України"¹.

Проте проєкт Закону України "Про страхування"² *вперше* визначає, що страховик зобов'язаний створити комплексну, адекватну й ефективну систему внутрішнього контролю для забезпечення виконання ключових функцій управління (ч. 1 ст. 28), до якої відносять підрозділ із контролю за дотриманням норм (комплаєнс) (ч. 3 ст. 28) або окрему особу, якщо страховик не є значним та відповідає установленим нормативно-правовими актами Регулятора критеріям, які надають таке право (ч. 4 ст. 28).

Наведене актуалізує потребу визначення сутності, розмежування і співвідношення між собою та формулювання понять комплаєнсу й комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління страхових компаній.

Аналіз змісту наведених термінів слід почати з дослідження загальної категорії "комплаєнсу", який, на нашу думку, є особливим, чітко регламентованим процесом діяльності певного суб'єкта господарювання функціонувати відповідно до встановлених правил поведінки. І який (комплаєнс), зі свого боку, є підсистемою загальної системи корпоративного управління як категорії вищого порядку. Спеціальною ж категорією є "комплаєнс-контроль", який є окремим елементом системи комплаєнсу (тобто підсистемою нижчого порядку, що буде докладно розглянуто нижче) та спрямований на забезпечення виконання чітко поставлених завдань і формування висновків про хід реалізації та досягнення окреслених страховиком цілей щодо досягнення довгострокових і стійких фінансово-позитивних результатів діяльності.

Варто відзначити, що термін "комплаєнс" є відносно новим для українського ринку фінансових послуг, зокрема небанківського. На думку дослідників, його змістовна складова не має єдиного підходу до тлумачення економіко-правової сутності³. З позицій фахівців Міжнародної асоціації комплаєнсу (*International Compliance Association*), вказана кате-

¹ Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України: рішення Правління Національного банку України від 3 грудня 2018 р. № 814-рш <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#n491>> (дата звернення: 20.05.2021).

² Про страхування: проєкт Закону України від 29 березня 2021 р. № 5315 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71544> (дата звернення: 20.05.2021).

³ М Хуторна, В Гелеверя, 'Організація ефективної системи комплаєнс-контролю в банку' (2015) 2 Фінансовий простір 112–8.

горія визначає здатність суб'єкта діяти відповідно до закону, набору правил і норм, положень професійних об'єднань, або встановлених вимог і внутрішніх процедур⁴.

Проект Закону України “Про страхування” у ст. 1, щодо розуміння терміну “комплаєнс”, містить бланкетну норму, якою відсилає до Закону України “Про фінансові послуги та фінансові компанії”, який, до речі, існує сьогодні лише як проект від 15 лютого 2021 р. № 5065⁵, ухвалений Верховною Радою України у першому читанні 27 квітня 2021 р.

Відповідно до п. 20 ст. 1 проекту Закону України “Про фінансові послуги” комплаєнс – це регламентований внутрішніми документами надавача фінансових послуг безперервний процес, спрямований на забезпечення та покращення: а) опису всіх внутрішніх процесів, пов'язаних із діяльністю такого надавача фінансових послуг; б) відповідності внутрішніх документів, що описують передбачені пп. “а” цього пункту процеси, вимогам законодавства, стандартів об'єднання учасників ринку фінансових послуг, членом якої є надавач фінансових послуг; в) виконання працівниками надавача фінансових послуг, правил і процедур, що описують передбачені пп. “а” цього пункту процеси.

На нашу думку, зміст наведеного визначення потребує окремих пояснень:

1) визначення не відбиває сутності комплаєнсу в системі корпоративного управління фінансових установ і є універсальним інструментом для будь-якої сфери (виду) господарської діяльності. Такий підхід законодавця не можна вважати абсолютно хибним, проте слід відзначити, що воно не враховує специфіку діяльності фінансових установ, як наслідок, не вказує на особливості організації системи комплаєнсу для останніх, зокрема, для страховиків;

2) визначення не містить усіх складових комплаєнсу, отже, не відбиває його сутність повною мірою.

То що ж собою являє комплаєнс на думку науковців?

Аналізуючи окремі сучасні дослідження, можна дійти висновку, що комплаєнс – це процес управління комплаєнс-ризиками; етична поведінка, законослухняність, усвідомлене прагнення до відповідності діяльності законодавчим і нормативним вимогам, встановленим правилам і процедурам, кодексам і стандартам; перевірка відповідності діяльності законодавству, внутрішнім нормативним документам, можливість діяти відповідно до інструкцій, правил і спеціальних вимог; інструмент систе-

⁴ ‘Compliance and the compliance function in banks’ (*Basel Committee on Banking Supervision*, April 2005) <www.bis.org/publ/bcbs113.pdf> (accessed: 20.05.2021).

⁵ Про фінансові послуги та фінансові компанії: проект Закону України від 15 лютого 2021 р. № 5065 <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71092> (дата звернення: 20.05.2021).

ми внутрішнього контролю та елемент процесу корпоративного управління⁶.

Узагальнення наведених поглядів та аналіз законодавства дають змогу дійти висновку, що *комплаєнс* – це системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання та невід'ємна складова загальної системи корпоративного управління.

Екстраполюючи це визначення на специфіку корпоративного управління страховика, можна дійти висновку, що *комплаєнсом у системі корпоративного управління страхових компаній* є система внутрішньо-фірмового контролю, яка базується на неухильному виконанні актів чинного законодавства, дотриманні положень локальних актів страховика та стандартів професійних об'єднань з метою недопущення та/або мінімізації корпоративних конфліктів, належного виконання страховими компаніями прийнятих на себе зобов'язань і правил здійснення страхової діяльності, що спрямована на забезпечення та покращення фінансово-економічних результатів діяльності.

Дослідження проблематики дало змогу виявити наукові підходи, за якими поняття комплаєнсу ототожнюється із поняттям комплаєнс-контролю.

На нашу думку, така позиція не відповідає сутності означених категорій. Адже, як вказувалося нами раніше, комплаєнс – це особлива, чітко регламентована система внутрішньофірмового контролю страховика відповідно до встановлених правил поведінки. Натомість, комплаєнс-контроль – лише елемент системи комплаєнсу, спрямований на встановлення комплексної системи управління страховика, забезпечення виконання чітко поставлених завдань і формування висновків про хід реалізації та досягнення окреслених ним цілей.

Якщо вдатися до аналізу терміна “контроль” (як складової категорії комплаєнс-контроль), то в науковій літературі можна віднайти ґрунтовні дослідження, результат яких довів, що контроль – це перевірка виконання тих або інших господарських рішень з метою з'ясування їх законності та економічної доцільності; має розглядатись як багатоаспектне явище, як функція менеджменту і функція обліку, включаючи функцію узгодження діяльності суб'єктів підприємництва. Функція управління контролю – це система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням, встановлення результатів управлінського впливу на керований об'єкт, виявлення відхилень у процесі виконання цих рішень; система відносин із приводу систематичного спостереження і перевірки ходу функціонування відповідного об'єкта деякого суспільного, виробничо-

⁶ К Гончарова, ‘Система комплаєнс як елемент економічної безпеки банку’ (2015) 33 Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки 27–36.

го або іншого процесу контролюючими органами, установами, уповноваженими особами з метою встановлення відхилень об'єкта контролю від заданих параметрів; постійно діюча, науково обґрунтована і добре продумана система спостереження та перевірки процесів виробництва, розподілу, обміну і виробничого споживання, що обмежуються фінансово-господарською діяльністю тільки підприємств; перевірка виконання тих або інших господарських рішень з метою встановлення їхньої законності та економічної доцільності⁷.

Узагальнення наведених позицій дає підстави стверджувати, що *комплаєнс-контроль у системі корпоративного управління страхових компаній* – це організована система безперервного нагляду і перевірки дотримання та виконання страховиком актів чинного законодавства, положень локальних актів страховика та стандартів професійних об'єднань з метою недопущення та/або мінімізації корпоративних конфліктів, належного виконання страховими компаніями прийнятих на себе зобов'язань і правил здійснення страхової діяльності, що спрямована на забезпечення та покращення фінансово-економічних результатів діяльності.

Отже, проведений аналіз дає змогу зробити проміжний висновок про те, що категорії “комплаєнс-контроль” і “комплаєнс” співвідносяться між собою як загально-філософські поняття “частина” – “ціле” відповідно.

Аналіз філософської літератури доводить, що система – це сукупність елементів, що перебувають у взаємних зв'язках співпідпорядкування та координації і становлять певну цілісність. Система – це комплекс взаємозалежних елементів. Між елементами будь-якої системи встановлюються певні відношення і зв'язки, що й становлять її структуру. Між поняттями “система” – “структура” існує суттєва відмінність: структура включає в себе комплекс відношень і зв'язків, а система, крім відношень і зв'язків, складається з елементів, поєднаних певними відношеннями. У філософському тлумаченні ціле співвідноситься з частиною, а система – з елементами і структурою. Частина має зміст лише відносно до цілого, вона не існує самостійно. На відміну від частини, елемент є певним компонентом будь-якої системи, відносною межею її поділу, що означає перехід до наступного, нижчого щодо організації рівня розвитку матерії, і, відповідно, відносно системи завжди буде об'єктом іншої якості⁸.

Комплаєнс-контроль виступає наріжною складовою (елементом) системи комплаєнсу як основи загальної системи корпоративного управління, яка, зі свого боку, є категорією вищого порядку.

Повертаючись до проблематики дослідження, варто відзначити, що ціле – це система корпоративного управління, частина – підсистема

⁷ В Дерій, ‘Поняття і значення економічного контролю для мінімізації витрат та максимізації доходів підприємств’ (2011) 2 Бухгалтерський облік і аудит 48–56.

⁸ М Личук, ‘Категорії “ціле” – “частина”: у філософському та лінгвістичному трактуванні’ (2013) 1 Міжнародний вісник. Серія “Культурологія. Філологія. Музикознавство” 92–6.

комплаєнсу, елемент – комплаєнс-контроль як підсистема нижчого порядку. Наведене дає змогу визначити місце комплаєнс-контролю у системі корпоративного управління страхових компаній.

Окремої уваги потребує питання розкриття принципів комплаєнс-контролю у системі корпоративного управління страхових компаній. У цьому випадку йдеться про закріплення принципів як основних ідей, вихідних положень, які визначені в офіційних документах, мають загальну значущість та імперативність⁹.

Світова практика здійснення комплаєнс-контролю напроцювала такі принципи його впровадження:

1. *Незалежність*: підрозділ із контролю за дотриманням норм (комплаєнс) повинен мати офіційний статус; обов'язкова наявність головного комплаєнс-менеджера, який відповідатиме за управління підрозділом із контролю за дотриманням норм (комплаєнс) і координуватиме комплаєнс-ризиків; відсутність конфлікту між учасниками підрозділу з контролю за дотриманням норм (комплаєнс) і головним комплаєнс-менеджером; наявність відкритого доступу до необхідної інформації; окремий бюджет. Принцип незалежності передбачає тісні взаємовідносини підрозділу з контролю за дотриманням норм (комплаєнс) з іншими структурними підрозділами страховика. Таке співробітництво сприяє виявленню комплаєнс-ризиків на ранніх стадіях і спрощує процес здійснення комплаєнс-контролю.

2. *Офіційний статус*: для належного забезпечення комплаєнс-контролю обов'язковим є закріплення в локальних актах страховика функцій та завдань підрозділу з контролю за дотриманням норм (комплаєнс), прав та обов'язків комплаєнс-менеджерів.

3. *Принцип розподілу*: можливість розподілення функцій комплаєнс-контролю між різними структурними підрозділами страхової компанії.

4. *Чітка підзвітність* комплаєнс-менеджерів головному комплаєнс-менеджеру.

5. *Доступ до будь-якої внутрішньої інформації*: комплаєнс-менеджер повинен мати право на власну ініціативу взаємодіяти з будь-якою службою чи підрозділом страховика, де наявний комплаєнс-ризик із приводу отримання доступу до інформації, необхідної для безперешкодного виконання своїх функцій та обов'язків.

6. *Якісне кадрове забезпечення*: комплаєнс-менеджери повинні мати необхідну кваліфікацію, освіту, досвід, професійні та особисті якості для належного виконання обов'язків¹⁰.

⁹ В Молдован, Л Чулінда, *Правознавство: навчальний посібник* (2-ге вид, Центр учбової літератури 2010).

¹⁰ Н Москаленко, 'Теоретичні аспекти запровадження комплаєнс-контролю в Україні' (2018) 2 Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування 106–12.

Отже, впровадження комплаєнсу передбачає передусім обов'язкову відповідальність комплаєнс-менеджера перед керівництвом і співробітниками за ідентифікацію та управління комплаєнс-ризиками.

Щодо організаційних аспектів впровадження та реалізації, то ключову роль у системі комплаєнс-контролю нового типу поряд з управлінням комплаєнс-ризиком варто приділяти мінімізації та управлінню операційним ризиком, що є тісно взаємопов'язаними і можуть призводити до непередбачуваних, із точки зору кількісної оцінки, наслідків. Ефективне управління комплаєнс-ризиком також дає змогу частково мінімізувати й репутаційний ризик страховика, який теж має контролюватися підрозділом із контролю за дотриманням норм (комплаєнс).

Важливою складовою системи комплаєнс-контролю має стати система моніторингу ризиків, яка повинна врахувати всі ризикові сфери, де може бути наявний комплаєнс-ризик¹¹.

Наведене вище дає підстави для аналізу норм проекту Закону України "Про страхування" в частині запровадження комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління страхових компаній та його співвідношення із дослідженими теоретичними розробками.

Відповідно до ст. 30 проекту Закону України "Про страхування" страховик зобов'язаний створити підрозділ із контролю за дотриманням норм (комплаєнс), на який покладаються функції з організації забезпечення відповідності діяльності страховика вимогам законодавства України, внутрішнім документам страховика, стандартам професійних об'єднань, дія яких поширюється на страховика, та виконання інших функцій, визначених нормативно-правовими актами Регулятора.

Страховик має право визначити головного комплаєнс-менеджера відповідальним працівником за проведення фінансового моніторингу.

Підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс) діє на підставі положення, що затверджується радою страховика і підпорядковується головному комплаєнс-менеджеру. Головний комплаєнс-менеджер підпорядковуються раді страховика та звітує перед нею.

Страховик не може передавати на аутсорсинг функції з управління ризиками/контролю за дотриманням норм (комплаєнс), окрім випадків, коли страховик не є значущим, відповідає установленим нормативно-правовими актами Регулятора критеріям та отримав погодження Регулятора в установленому його нормативно-правовими актами порядку на передачу на аутсорсинг функції з управління ризиками/контролю за дотриманням норм (комплаєнс) (ст. 33 проекту Закону України "Про страхування").

Відповідно до ст. 12 проекту Закону України "Про страхування" заявник для отримання ліцензії подає Регулятору відповідно до вимог,

¹¹ Хуторна, Гелеверя (н 3) 112–8.

в порядку та за формою, що встановлені нормативно-правовими актами Регулятора, документи й інформацію для ідентифікації та оцінки відповідності кваліфікаційним вимогам керівників заявника, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, головного внутрішнього аудитора, відповідального актуарія.

Керівники заявника, головний ризик-менеджер, головний комплаєнс-менеджер, головний внутрішній аудитор, відповідальний актуарій зобов'язані підтвердити Регулятору відповідність кваліфікаційним вимогам, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора.

У процесі розгляду пакета документів Регулятор здійснює оцінку відповідності керівників заявника, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, головного внутрішнього аудитора, відповідального актуарія вимогам цього Закону та нормативно-правових актів Регулятора для погодження таких осіб на відповідні посади.

Регулятор має право відмовити у видачі ліцензії у випадках, коли керівники заявника, головний ризик-менеджер, головний комплаєнс-менеджер, головний внутрішній аудитор, відповідальний актуарій не відповідають кваліфікаційним вимогам, установленим законом та/або нормативно-правовим актам Регулятора.

Наведені положення перспективного законодавства дають підстави для формулювання пропозицій щодо модернізації страхового законодавства в частині комплаєнс-контролю у системі корпоративного управління страхових компаній. Так, у проекті Закону України “Про страхування” мають віднайти місце норми про принципи комплаєнс-контролю, про права й обов'язки головного комплаєнс-менеджера та комплаєнс-менеджера (менеджерів), про ключові функції підрозділу страховика з контролю за дотриманням норм (комплаєнс-підрозділу).

Викладене вище доводить, що чинним законодавством не регламентовано порядок створення та функціонування комплаєнс-контролю в системі корпоративного управління страхових компаній, не визначено місце його підрозділів у структурі страховика, відсутні вимоги до осіб, які відповідальні за здійснення функцій комплаєнс-контролю, тощо. Саме тому основними напрямками підвищення ефективності комплаєнс-контролю можна визначити законодавче закріплення порядку його впровадження; визначення системи здійснення внутрішнього контролю в страхових компаніях з метою дотримання принципу прозорості ведення страхової діяльності¹².

У контексті викладеного варто відзначити, що європейська практика утвердження державної політики у сфері нагляду за страховою діяльністю здійснюється з дотриманням *принципу прозорості (the Principles of Transparency)*.

¹² Хуторна, Гелеверя (н 3) 112–8.

Прозорість як принцип корпоративного управління в страховій діяльності сьогодні ще не віднайшов свого належного правового унормування й усталеного змістовного розуміння. У разі належного вирішення вказаних питань буде забезпечено створення сприятливих умов для зміцнення сталого розвитку ринків небанківських фінансових послуг, здатних забезпечувати реальний сектор економіки необхідними фінансовими ресурсами, задовольняти потреби споживачів у якісних фінансових послугах, підвищити ефективність використання коштів державного та місцевих бюджетів під час управління ризиками, а також створення нових робочих місць, за допомогою здійснення внутрішньофірмової політики зваженого регулювання і нагляду через застосування принципу прозорості, а також стане підґрунтям для формування цілісної, науково-обґрунтованої концепції корпоративного управління в страховій діяльності¹³.

Отже, з метою забезпечення ефективності корпоративного управління страховиком існує необхідність запровадження комплаєнс-контролю, що слугуватиме підтвердженням того, що страхова компанія відповідає вимогам норм, стандартів і правилам, які встановлюються законодавством¹⁴.

Слід зазначити, що функція комплаєнс завжди існувала в будь-якій фінансовій установі, проте не завжди була формалізованою. Кожен страховик, урахувавши особливості свого фактичного становища на ринку (розмір активів, розгалуженість мережі філій і представництв, розмір клієнтської бази, схильність до ризиків, ділова практика тощо), забезпечує комплаєнс-контроль, що передбачає дотримання у страховій діяльності встановлених нормативно-правовими актами вимог.

Практично доведено, що найбільш ефективною моделлю організації функції комплаєнс у страховика є модель “трьох ліній захисту” (за аналогією з банківськими установами), яка передбачає, що комплаєнс-контроль здійснюється:

- на першій лінії захисту – підрозділами, що володіють та управляють комплаєнс-ризиками, а також здійснюють за ними первинний нагляд і забезпечують контроль у межах процесів чи операцій страховика;
- на другій лінії захисту – окремим підрозділом комплаєнс, що забезпечує подальше виявлення, вимірювання, моніторинг та звітування щодо комплаєнс-ризиків на усіх рівнях діяльності страхової компанії;
- на третій лінії – підрозділом внутрішнього аудиту, що здійснює перевірку та оцінку ефективності організації комплаєнс.

¹³ Н Пацурія, ‘Прозорість як принцип державної політики у сфері нагляду за страховою діяльністю’ (2018) 5 Право України 85–100.

¹⁴ Т Швидка, К Халецька, ‘Комплаєнс-контроль у системі корпоративного управління господарськими товариствами’ (2020) 12 Підприємництво, господарство і право 85–90.

Ефективне функціонування комплаєнс як складової системи внутрішнього контролю дасть змогу страховику мінімізувати ризики втрат та застосувати заходи впливу з боку Регулятора, а також підвищити прозорість його діяльності¹⁵.

Висновки. Проведене дослідження комплаєнс-контролю у системі корпоративного управління страхових компаній дало змогу сформулювати такі науково-практичні висновки:

1. Чинне страхове законодавство не містить вимог до встановлення системи комплаєнс-контролю у страхових компаніях, на відміну від найкращих міжнародних практик.

2. Ризики, які обумовлюють потребу створення у страхових компаніях комплаєнс-підрозділів, можна поділити на внутрішні і зовнішні. До зовнішніх ризиків слід віднести наслідки світової фінансово-економічної кризи, яка, перш за все, торкнулася фінансових установ, серед яких провідне місце посідають страховики. Внутрішні ризики характеризуються пильною увагою законодавця до проблеми захисту прав споживачів фінансових послуг, активізацією процесу цифровізації порядку укладення договорів страхування, що прямо впливає на зміст страхових продуктів, та необхідністю приведення у відповідність внутрішньої системи корпоративного управління страхових компаній у частині комплаєнс-контролю до найкращих світових стандартів.

3. Відсутність належної та ефективної системи управління ризиками загрожує виникненням внутрішніх проблем у страховика, які здатні завдати йому катастрофічних збитків як суб'єкту господарювання, що може вплинути на виконання ним прийнятих на себе зобов'язань і правил здійснення страхової діяльності.

4. *Комплаєнс* – це системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання та невід'ємна складова загальної системи корпоративного управління.

5. *Комплаєнс у системі корпоративного управління страхових компаній* – це система внутрішньофірмового контролю, яка базується на неухильному виконанні актів чинного законодавства, дотриманні положень локальних актів страховика та стандартів професійних об'єднань з метою недопущення та/або мінімізації корпоративних конфліктів, належного виконання страховими компаніями прийнятих на себе зобов'язань і правил здійснення страхової діяльності, що спрямована на забезпечення та покращення фінансово-економічних результатів діяльності.

6. *Комплаєнс-контроль у системі корпоративного управління страхових компаній* – це організована система безперервного нагляду і перевірки дотримання та виконання страховиком актів чинного законо-

¹⁵ Я Омельчук, І Кочума, 'Основні принципи організації ефективної системи комплаєнс-контролю та проблеми їх впровадження у банках України' (2018) 1 Фінансовий простір 83–90.

давства, дотримання положень локальних актів страховика та стандартів професійних об'єднань з метою недопущення та/або мінімізації корпоративних конфліктів, належного виконання страховими компаніями прийнятих на себе зобов'язань і правил здійснення страхової діяльності, що спрямована на забезпечення та покращення фінансово-економічних результатів діяльності.

7. Категорії “комплаєнс-контроль” і “комплаєнс” співвідносяться між собою як загально-філософські поняття “частина” – “ціле” відповідно.

8. У проекті Закону України “Про страхування” мають віднайти місце норми про принципи комплаєнс-контролю, про права й обов'язки головного комплаєнс-менеджера та комплаєнс-менеджера (менеджерів), про ключові функції підрозділу страховика з контролю за дотриманням норм (комплаєнс-підрозділу).

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Moldovan V, Chulinda L, *Pravoznavstvo: navchalnyi posibnyk* (2-he vyd, Tsentr uchbovnoi literatury 2010) (in Ukrainian).

Journal articles

2. Deriy V, ‘Ponyattia i znachennia ekonomichnoho kontroliu dlia minimizatsii vytrat ta maksymizatsii dokhodiv pidpriemstv’ (2011) 2 Bukhhalterskyi oblik i audyt 48–56 (in Ukrainian).
3. Honcharova K ‘Systema komplaiens yak element ekonomichnoi bezpeky banku’ (2015) 33 Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky (in Ukrainian).
4. Khutorna M, Heleveria V, ‘Orhanizatsiia efektyvnoi systemy komplaiens-kontroliu v banku’ (2015) 2 Finansovyi prostir 112–8 (in Ukrainian)
5. Lychuk M, ‘Katehoriyi “tsile” – “chastyna”: u filosofskomu ta linhvistychnomu potraktuvanni’ (2013) 1 Mizhnarodnyi visnyk. Seriya “Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo” 92–6 (in Ukrainian).
6. Moskalenko N, ‘Teoretychni aspekty zaprovadzhennia komplaiens-kontroliu v Ukraini’ (2018) 2 Ekonomichnyi visnyk. Seriya: Finansy, oblik, opodatkuvannia 106–12 (in Ukrainian).
7. Omel'chuk Y, Kochuma I, ‘Osnovni pryntsyipy orhanizatsii efektyvnoi systemy komplaiens-kontroliu ta problemy yikh vprovadzhennia u bankakh Ukrainy’ (2018) 1 Finansovyi prostir 83–90 (in Ukrainian).
8. Patsuriia N, ‘Prozorist yak pryntsyyp derzhavnoi polityky u sferi nahliadu za strakhovoiu diialnistiu’ (2018) 5 Pravo Ukrainy 85–100 (in Ukrainian).
9. Shvydka T, Khaletska K, ‘Komplaiens-kontrol u systemi korporatyvnoho upravlinnia hospodarskymy tovarystvamy’ (2020) 12 Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo 85–90 (in Ukrainian).

Websites

10. 'Compliance and the compliance function in banks' (*Basel Committee on Banking Supervision*, April 2005) <www.bis.org/publ/bcbs113.pdf> (accessed: 20.05.2021) (in English).

Nino Patsuriia

COMPLIANCE CONTROL IN THE CORPORATE GOVERNANCE SYSTEM OF INSURANCE COMPANIES

ABSTRACT. Prospective changes in the legal regulation of insurance relations in general indicate the need to introduce in insurance companies a quality, structured, independent and modern risk management system, the disclosure of which is due to both external and internal factors. Such a system in world practice is called compliance control.

Thus, the lack of a proper and effective risk management system (compliance control) threatens the emergence of internal problems of the insurer, which can cause him catastrophic losses as a business entity, which may affect the implementation of its obligations and rules of insurance.

The current insurance legislation does not contain requirements for the establishment of a compliance control system in insurance companies, unlike the best international practices.

This highlights the need to define the essence, delimitation and relationship between them and formulate the concept of compliance and compliance control in the corporate governance system of insurance companies.

The term "compliance" is relatively new to the Ukrainian financial services market, in particular, the non-banking market. The study of the problem allowed to identify scientific approaches by which the concept of compliance is identified with the concept of compliance control.

Compliance control is the cornerstone (element) of the compliance system as the basis of the overall system of corporate governance as a higher order category.

The issue of disclosure of the principles of compliance control in the corporate governance system of the insurance company needs special attention. In this case, we are talking about consolidating the principles as the main ideas, the initial provisions, which are defined in official documents, have general significance and imperative. In the context of the above, it should be noted that the European practice of approving state policy in the field of insurance supervision is carried out in compliance with the principle of transparency (the Principles of Transparency).

Transparency as a principle of corporate governance in insurance has not yet found its proper legal standardization and established substantive understanding. If these issues are properly addressed, favorable conditions will be created to strengthen the sustainable development of non-banking financial services markets, able to provide the real sector with the necessary financial resources, meet consumer needs for quality financial services, increase the efficiency of state and local budgets in risk management as well as the creation of new jobs through a state policy of prudent regulation and supervision through the application of the principle of transparency and will be the basis for the formation of a holistic, science-based concept of corporate governance in insurance.

Therefore, in order to ensure the effectiveness of corporate governance of the insurer, there is a need to introduce compliance control, which will serve as confirmation that the

Ніно Пацурія

insurance company meets the requirements of norms, standards and rules established by law.

The purpose of the study is to analyze current and future legislation governing internal control in general and in insurance companies in particular, compliance control, substantiation of theoretical and practical aspects of compliance control and development of proposals to improve regulatory implementation of the compliance function in the corporate governance system of the insurer.

In accordance with the set goal, the author solved the following tasks in the study: to define the concept of compliance as a system of corporate governance of insurance companies; define the concept of compliance control in the system of corporate governance of insurance companies; determine the place of compliance control in the corporate governance system of the insurer; provide proposals for the modernization of insurance legislation of Ukraine in terms of compliance control as an element of the corporate governance system of the insurer.

According to the results of the research, the author managed to formulate proportions to the modernization of the current insurance legislation of Ukraine in terms of standardization of compliance control in the system of corporate governance of insurance companies.

The study of compliance control in the system of corporate governance of insurance companies allowed the author to formulate a number of scientific and practical conclusions.

KEYWORDS: corporate governance; compliance; compliance control; insurance company.